

TÜRKİYE’DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE The Poverty And Fight Against Poverty In Turkey

Arzu YILDIRIM*

ÖZET

Küreselleşme özellikle 1980’li yıllarda neoliberal politikaların uygulanmaya başlanmasıyla birlikte etkisini göstermeye başlamıştır. Teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının hızlı bir şekilde gelişmesi küreselleşmenin etkilerinin günümüzde daha hissedilir olmasını sağlamıştır. Bu bakımdan küreselleşmenin etkileri sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda daha belirginleşmiştir. Bu gelişme ve değişmelere ayak uyduramayan ya da gelişimleri anlamayan ülkeler birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Küreselleşme ile birlikte zengin ile fakir arasındaki ayrım daha fazla açılmıştır. Zengin daha zengin fakir ise daha da fakirleşmiştir. Zengin ile fakir arasındaki gelir dengesizliği hızlı bir şekilde artmıştır. Bundan daha fazla etkilenen hiç kuşkusuz gelişmekte olan ülkeler olmuştur. Küreselleşmenin ülkeler açısından yarattığı sorunlardan yoksulluk sorunu dikkat çeken konular arasındadır. Yoksulluk sadece Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı bir sorun olmayıp dünyadaki bütün ülkelerin artık başlıca mücadele edecekleri sorun haline gelmiştir. Yoksulluk olgusu küresel sorun olarak kabul görmektedir. Küresel bir sorun olarak kabul edildiği için geleceğini düşünen ülkeler bu sorunlarla başa çıkmanın yollarını aramaya çalışmışlardır. Sanayi devriminden önce yoksulluk kavramı literatürde pek kullanılmamaktaydı. Sanayi devriminden önce durumu iyi olmayanlara yapılan yardımlar dini inanışın bir gereği olarak kabul görmekteydi. Sanayi devrimiyle birlikte kitle üretimine geçilmesi, nüfusun artması, hızla köyden kente olan göçle kentte iş bulamayan insanların artması, insanların yaşam standartlarının değişmesine neden olmuştur. 1920 yılında yaşanan Ekonomik Buhran sonucu işsizlik, geçim sıkıntısı, zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamama gibi sıkıntılar sonucu yoksulluk hızlı bir şekilde artmıştır. Yoksulluk çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Her ülke ve bölge için yoksulluk kavramının anlamı, boyutu ve derecesi değişmektedir. Yoksulluk olgusu, sahip olunan sosyo-kültürel yapıya, koşullara bağlı olarak değişmektedir. Yoksulluk, gerekli asgari düzeydeki ihtiyaçlarını karşılayacak, sosyal, kültürel ve ekonomik birtakım araçların olmamasıdır. İnsanların beslenme, barınma, sağlık gibi hayatını devam ettirmesi için gerekli olan ihtiyaçlarını giderememe, hayatın gerektirdiği bazı sosyal, siyasi, kültürel olanakların kısıtlı olmasından dolayı dışlanmaktadır. Tarihsel süreç göz önüne alındığında gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler, sahip oldukları ekonomileri, yaşam standartları, gelir düzeyleri gibi göstergeler ülkeden ülkeye farklı olmasına rağmen ülkelerin sürekli mücadele ettikleri ve bu yönde politikalar geliştirmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu konuda özellikle Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların da bu konuya dikkat çekmeleri yoksulluk üzerinde durulması gerektiğini, konunun önemli olduğunu göstermiştir. Ülkeler kendi sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi olarak sahip oldukları özellikleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Şirnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-8543-278X, a.ucar@sirnak.edu.tr.

göz önünde bulundurarak yoksullukla mücadelede kamu politikaları geliştirmeye çalışmışlardır. Artan teknolojik yenilikler, ekonomik ve sosyal imkanlarının değişmesi ve gelişmesi sonucunda dünyada ve Türkiye’de refah seviyesi artmıştır. Ancak artan bu refah seviyesi gelir dağılımındaki eşitsizliği daha da artırmış ve aradaki çizgiyi daha belirgin hale getirmiştir. Dünyada ve Türkiye’de bu kadar önemli bir sorun olan yoksulluk sorununa ne gibi çözüm önerileri getirilebilir? Bu çalışmada bu sorunun cevabı aranmıştır. Bu kapsamda yoksulluk kavramı ayrıntılı olarak ele alınmış, farklı yaklaşımları ve boyutları ortaya konulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanarak ülkemizde yoksulluğun profili incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında kurum bazında uygulanan politikalar üzerinde durulmuş, ülke olarak yoksulluk sorunu ile etkili bir şekilde mücadele için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:Yoksulluk, Küreselleşme, Yoksullukla Mücadele, Gelir Dağılımı.

ABSTRACT

Globalization has begun to take effect, especially with the introduction of neoliberal policies in the 1980s. The rapid development of technology and mass media has made the effects of globalization more visible today. In this respect, the effects of globalization are more evident in social, cultural, economic and political contexts. Countries that fail to comply with these developments and changes, or who do not understand their development, are faced with a number of problems. Along with globalization, the distinction between rich and poor has been further opened. The wealthier the richer the poorer the poorer the poorer. The income imbalance between the rich and the poor has increased rapidly. Undoubtedly more affected than this is the developing countries. The problem of poverty among the problems that globalization creates for countries is among the issues that attract attention. Poverty is not just a problem of all countries in the world faced the problem they will now Turkey has become a major challenge. The phenomenon of poverty is regarded as a global problem. Since it is considered a global problem, the countries that think for the future have sought to find ways to cope with these problems. Before the industrial revolution, the concept of poverty was not used in the literature. Prior to the industrial revolution, aid to those who were not in good standing was regarded as a requirement of religious belief. The transition to mass production with the industrial revolution, the increase in population, the rapid increase in the number of people who can not find jobs in the city due to migration from the peasant to the city has caused people’s living standards to change. The economic depression experienced in 1920 resulted in rapid poverty, such as unemployment, loneliness, and the inability to meet obligatory needs. Poverty is a multi-dimensional and complex phenomenon. For every country and region, the meaning, dimension and grade of the concept of poverty vary. The phenomenon of poverty varies depending on the socio-cultural structure and conditions. Poverty is the absence of social, cultural and economic means to meet the minimum needs. Not being able to meet the needs of people to maintain their lives like nutrition, shelter and health is being excluded because of the limited social, political and cultural opportunities that life requires. When the historical process is considered, it is seen that developed and developing countries are constantly struggling and trying to develop policies even though the indicators such as their economies, living standards, income levels are different from country to country. It has been shown that it is important that institutions such as the World Bank and the United Nations, in particular, should focus on this issue and focus on poverty. Countries have tried

to develop public policies in combating poverty, taking into account their socio-cultural, economic, and political characteristics. Increasing technological innovation, it has increased as a result of economic and social change and development of welfare facilities in the world and in Turkey. However, this increased level of welfare has further increased the disparity in income distribution, making the line more evident. What kind of solutions to the problem of poverty which is so important in the world and Turkey can be a problem? In this study, the answer to this question was searched. In this context, the concept of poverty is discussed in detail, different approaches and dimensions of the concept of poverty has been put forward. The profile of poverty in our country benefiting from Turkey Statistical Institute data was studied. It also focused on the policies implemented under the fight against poverty in Turkey, as a country, proposals has been developed to effectively combat poverty problem.

Keywords: *Poverty, Globalization, FightAgainstPoverty, Income Distribution.*

GİRİŞ

Yoksulluk konusu ve sorunu sadece gelişmekte olan ülkelerin ya da gelişmemiş ülkelerin sorunu değil; dünyadaki tüm ülkelerin önemli sorunları olarak kabul edilmektedir. Bütün ülkeler yoksulluğun azaltılması ya da önlenmesine yönelik olarak proje ve politikalar oluşturmaktadır. Her ülke proje geliştirirken kendi sahip olduğu özellikleri ve koşulları göz önünde bulundurmaktadır. Dolayısıyla yoksullukla mücadele politikaları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Bireylerin dünyadaki doğa olayları üzerindeki etkisi veya birinin doğumu gibi nedenlerden dolayı yoksulluk içinde yaşamak bir şans meselesidir. Çünkü hiçbirimiz nerede ve ne zaman doğup ya da doğamayacağımızı kontrol edemiyoruz (Bessler, 2002: 2). Bu noktadan hareketle yoksulluk kimsenin istemeyeceği bir durumdur. Fakat bu olumsuz koşullardan kurtulmak imkansız değildir.

Yoksulluk bütün ülkelerin mücadele konusunda en başta yer alan sorun alanı olarak varlığını göstermesine rağmen, hala etkili çözüm önerileri getirilememiş, aksine gittikçe etkisini artırmaktadır. Dünyada zenginlik artmasına karşın yoksullarla aradaki fark gittikçe artmaktadır (Daşlı, 2018:526).

Yoksulluk kavramı tartışılırken yoksulluğun bir sonuç olduğu kabul edilmelidir. Bir neden olarak bakılmamalıdır. Bir ülkede yaşayan bireyler arasında eşitlik söz konusu ise, o ülkede yoksulluk sorunu olmayacaktır. Bu ülke diğer ülkelere göre, görece yoksul olsa bile yoksulluk sorunundan bahsedilmeyecektir. Bu yüzden yoksulluktan söz etmememiz için, ülke içinde kaynakların eşit bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Kaynakların dağıtımı konusunda bir eşitsizlik varsa o zaman yoksulluk sorunundan bahsedilir. Bu bakımdan yoksulluk bir nevi, toplumda gelirin eşit olmayan bir şekilde dağıtılmasının sonucu (8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001: 103) olarak kabul edilir.

Asgari düzeyde gıda ihtiyacı ve barınma, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli imkanların olmaması durumunda yoksulluk sorunu ortaya çıkar. Yoksulluk ile sosyal ve siyasi hayattan dışlanma, iş ve sosyal hayata atılmada diğer kişilere göre daha sınırlı ve kısıtlı olmaktadır. Bu bakımdan yoksulluk tanımlanırken çok boyutlu düşünmek gerekmektedir. Yoksulluk, kişilerin karar alma süreçlerine katılmamasına yol açmaktadır. Gelir düzeyleri düşük olduğu için yetersiz altyapı, kamu hizmetlerinin etkili sunulmaması, değişen koşullara uyum konusunda daha fazla uyum sorunu yaşanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 3-4).

Küresel düzeyde faaliyet gösteren kuruluşların önerdikleri politikalar daha çok birbirine benzer ve dayatma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla uygulamalar bu kuruluşların çıkarları doğrultusunda şekillendiği için yoksulluğu daha çok etkilediği ortaya çıkmaktadır (Memiş, 2014: 152).

Yoksulluk sorunu ülkeden ülkeye farklılık gösterse de yoksulluğun nedenleri olarak; işsizliğin artması, enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, savaşlar, iç ve dış göçler, ülkede yaşanan sosyo-ekonomik krizler sayılabilir. Yoksulluk sorunu artık üzerinde daha çok durulması gerekli konular arasında yer almaktadır. Türkiye’de yoksulluğu azaltmaya ve önlemeye yönelik olarak birçok kurum ve kuruluşlar sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında faaliyet göstermektedir. Bu çalışmada temel amaç, ülkemizde yoksulluğun genel fotoğrafını çizerek yoksulluk olgusu ile baş edebilmek için uygulanan düzenlemeleri ortaya koymaktır. Yoksullukla mücadele konusunda getirilecek önerilerle daha iyi bir mücadele politikası geliştirilebileceği konusunda önerilerde bulunmaktadır.

1. GENEL OLARAK YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk kavramının herkes tarafından kabul edilen, üzerinde anlaşılacak ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Bu konuda çok farklı tanımlar bulunmaktadır. Yoksulluk kavramının tanımı kişilerin bakış açısına, içinde yaşanılan sosyo-kültürel yapıya göre değişiklik göstermektedir. Daha çok ekonomik boyutlu bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

Yoksulluk olgusunu ilk tanımlayan kişi Seebohm Rowentree’dir. Seebohm Rowentree tarafından yoksulluk; sahip olunan ekonomik varlıkların biyolojik olarak yaşamını sürdürebilmesi için yeterli derecede olmaması şeklinde tanımlanmıştır (Es ve Güloğlu, 2004: 82).

Herhangi bir ülkenin vatandaşlarının yoksulluk oranı, o ülkede oluşturulacak yoksulluk sınırı ile ortaya konulabilir. Ülkeler yoksulluk sınırını belirleyerek aslında yoksulluk için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bu yüzden ülkeler yoksulluk sınırlarını belirlerken herhangi bir bilimsel temel olmadan, nesnel kriterlere göre belirleyebilirler. Bu kriterler belirlenirken ülke vatandaşlarının ihtiyaçlarının bir sıralaması yapılır. Bu ihtiyaçlar ülkelerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarına aykırı olmamalıdır (Şengül, 2004: 43-44).

Yoksulluk kavramı geçmişten günümüze kadar farklı anlamlara bürünerek günümüze kadar gelmiştir. Bu anlam değişiminde ekonomik, sosyal ve siyasi oluşumların etkisi bulunmaktadır. 16. yüzyıldaki yoksulluk kavramıyla günümüzdeki yoksulluk kavramı aynı değildir. 16. yüzyılda sadaka vermenin toplumsal düzenin bir gerekliliği olarak görülmekte iken; 17. yüzyılda yoksulluk kavramına verilen anlam değişmiştir (Buğra, 2013: 26-39).

Yoksulluk, günümüzde refahın bir boyutunda yeterli olmaması anlamına gelir. Yoksulluk ölçütünün hesaplanmasında üç bileşen gereklidir: Birincisi, refahın boyutu ve göstergesidir, ikincisi, bir bireyin veya hanenin fakir olarak sınıflandırılacağı bir yoksulluk sınırının seçilmesi gerekir. Son olarak da bir yoksulluğu önleme politikasının seçmek gerekmektedir. Çoğu araştırmacı, yoksulluk ölçümünün göstergesi olarak bir hane halkının elde edilen geliri yerine tüketiminin daha ayrıntılı bilgi verdiğini savunmaktadır. Tüketimin daha ayrıntılı bilgi verme nedenlerini şu gerekçelere dayandırmaktadır: Tüketimin gelirden daha iyi bir sonuç göstergesi olduğunu, tüketimin gelirden daha iyi ölçülebileceğini

ve tüketimin bir hanenin gerçek yaşam standardını, bunları karşılama yeteneklerini ve ihtiyaçlarını daha iyi yansıtmaktadır (Klugman, 2002: 30).

2. FARKLI YOKSULLUK YAKLAŞIMLARI

Yoksulluğun üzerinde anlaşılmiş bir tanımı bulunmamakla birlikte, yoksulluğun türleri üzerinde de değişik görüşler ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu farklılık yoksulluk kavramına bakış açısına göre değişmektedir.

2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk Yaklaşımı

Mutlak yoksulluk, kişilerin yaşamlarını sürdürmek ve devam ettirmek için gerek duydukları asgari gelir seviyesidir. Bu tanımdan hareketle ülkelerin sahip oldukları sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullar dikkate alınmadan küresel çapta yoksulluk sınırı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bu yoksulluk sınırına göre kişiler eğer bu sınırın altında kalmış ise yoksul olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2002: 5).

Görelî yoksulluk, kişilerin sosyal hayata katılımlarının maliyeti hesaplanarak yapılan bir değerlendirmedir. Görelî yoksulluk kişilere ve toplumlara göre değişmektedir. Kişilere göre değerlendirildiğinde, bir kişinin diğerinden daha az gelir elde etmesidir. Toplum tarafından değerlendirildiği zaman ise, bir bireyin diğer bireye göre daha az sosyal aktivitelere katılması (Demirbilek, 2005: 250) olarak ifade edilir.

2.2. Nesnel Yoksulluk-Öznel Yoksulluk Yaklaşımı

Nesnel yoksullukta gerçekler ölçülmektedir. Yoksulluktan kurtulmanın nedenleri ve yoksulluktan kurtulmak için gerekli olanların ölçümü yapılır. Öznel yoksullukta ise, gelirin kişi üzerindeki yarattığı tatmin esas alınır. Kişilerin mal ve hizmetlere ne kadar değer verdiği ya da tercih nedenleri üzerinde durur (Gedikoğlu, 2015: 7).

Nesnel yaklaşım, yoksulluğu ortaya çıkaran etmenlerin neler olduğu ya da yoksulluktan kurtulmak için nelerin gerektiği üzerine değerlendirme yapar. Öznel yaklaşım ise, fayda yaklaşımına göre hareket eder. Kişilerin elde ettikleri faydaları ölçmenin zor olduğu için nesnel yaklaşım dikkate alınmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 3).

2.3. İnsani Yoksulluk Yaklaşımı

İnsani yoksulluk kavramı; kişilerin insanca yaşaması için gerekli olan maddi koşullarla birlikte sosyo-kültürel koşulların da bulunması anlamına gelmektedir. İnsani yoksulluk kavramı yoksulluk kavramını çok boyutlu olarak ele almaktadır. Tek boyutlu olarak düşünmemektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

2.4. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk Yaklaşımı

Kırsal yoksulluğun şiddeti kentsel yoksulluğa göre daha fazladır. Çünkü kırsal kesimlerde kişi başına düşen gelir daha düşüktür. İlkel teknolojiyle üretim yapıldığı için ve daha dar kalıplarla üretim sözü konusu olduğu için kırsal kesim kente göre daha geri kalmış olarak kabul edilir. Tarımda çalışan kesim fazla olmasına rağmen kişi başına düşen gelir düşük seviyede olduğu için kırsal alanda yoksulluk daha fazla ve kalıcıdır (Dumanlı, 1996: 12).

Kırsal kesimlerden göç alan kentsel alanlarda hızlı nüfus artışı olmaktadır. Kırsal alanda alt yapının eksik olması nedeniyle hem kırsal yoksulluk hem de kentsel yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanlardan gelen niteliksiz işgücü kentsel alanlarda kayıt dışı sektörlerde çalışarak hem kırsal hem de kentsel yoksulluğu artırmaktadır (Şengür, 2011: 17).

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK PROFİLİ

Türkiye'de yoksulluğun resmi çok olumlu bir tablo yansıtmamaktadır. Gerek gelirin adaletli paylaşılması gerekse de ulusal gelirin paylaşımı konusunda adaletli bir gelir dağılımının gerçekleşmediği görülmektedir. Böyle olunca zenginle fakir arasındaki ayırım gittikçe daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Yoksulluğun profilini göstermek için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bu konuda önemli çalışmalar yapmaktadır.

Tablo 1: Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (2009-2018)

	Yıllar									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
%60-%60										
Yoksulluk sınırı (TL)	4 227	4 457	4 883	5 418	6 012	6 665	7 495	8 539	9 532	10 670
Yoksul sayısı (Bin kişi)	17123	16 963	16569	16741	16706	16501	16706	16328	15864	16 888
Yoksulluk oranı (%)	24,3	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2
Yoksulluk açığı	29,6	28,7	29,2	29,2	26,7	27,2	26,8	26,5	25,8	25,4
%70-%70										
Yoksulluk sınırı (TL)	4931	5 200	5697	6320	7016	7775	8744	9963	11121	12 448
Yoksul sayısı (Bin kişi)	21938	21816	21730	22252	21979	22223	22546	22096	22171	22 701
Yoksulluk oranı (%)	31,1	30,6	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5
Yoksulluk açığı	32,4	31,9	31,0	31,2	29,0	29,3	28,4	28,5	27,2	28,0

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 1'de ülkemizde 2009-2018 yılları arasındaki hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı verilmiştir. Yoksulluk açığının 2009 yılında (%70-%70) 32,4 oran ile en yüksek düzeyde olduğu ve 2017 yılında bu oran 27,2 ile en düşük seviyeye gerilemiştir. Yoksulluk oranı 2009 yılında 31,1 ile en yüksek seviyelerde iken, en düşük 2017 yılında 28,1'e gerilemiştir. Yoksul sayısı 2018 yılında 22701 ile en yüksek seviyede iken bu oran 2011 yılında 21730 ile en düşük düzeye gelmiştir. Yoksulluk sınırı 2018 yılında 12448 ile en yüksek seviyelerde iken 2009 yılında bu oran 4931 ile en düşük seviyeye gelmiştir. Yoksul kişi sayısı 2009 yılında 17123 bin kişi iken 2018 yılında 16888 bin kişi olarak bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 2: Yoksul Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksul Oranları, Türkiye (2002-2009)

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 \$’ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01
Kişi başı günlük 2.15 \$’ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4.3 \$’ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı görelî yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 2’de ülkemizde 2002-2009 yılları arasındaki yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları verilmiştir. Gıda yoksulluk oranı 2002 yılında 1,35 ile en yüksek düzeyde iken bu oran 2007 ve 2009 yıllarında 0,48 ile en düşük düzeye gelmiştir. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranları 2002 yılında 29,96 ile en yüksek seviyeye ulaşmış iken 2008 yılında 17,11 ile en düşük seviyeye gerilemiştir. Kişi başı harcaması günlük 1 doların altında olan kişi sayısı 2002 yılında 0,20 ile en yüksek seviyelerde iken 2005 ve 2003 yıllarında 0,01 ile en düşük seviyeye gelmiştir. 2006 yılından 2009 yılına kadar kişi başı harcaması 1 doların altına düşen kişi bulunmamaktadır. Kişi başı harcaması günlük 2,15 doların altında olan kişi oranı 2002 yılında 3,04 ile en yüksek seviye iken bu oran 2009 yılında 0,22 ile en düşük seviyeye kadar gerilemiştir. Kişi başı harcaması günlük 2,15 doların altında olan kişi oranı 2004 yılı hariç olmak üzere sürekli bir düşüş eğilimi göstermektedir. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısı 2002 yılında 30,30 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu oran 2009 yılında 4,35 ile en düşük seviyeye gelmiştir. Yine kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısı yıllara bakıldığında sürekli olarak bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Harcama esaslı görelî yoksulluk oranı 2005 yılında 16,16 ile en yüksek seviyede iken bu oran 2004 yılında 14,18 oran ile en düşük seviyeye gelmiştir. Harcama esaslı görelî yoksulluk oranı yıllara göre sürekli bir dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir.

Tablo 3: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2009 (Kent)

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranları (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Kişi başı günlük 1 \$’ın altı	0,03	0,01	0,01
Kişi başı günlük 2.15 \$’ın altı	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
Kişi başı günlük 4.3 \$’ın altı	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
Harcama esaslı görelî yoksulluk	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 3'te ülkemizde 2002-2009 yılları arasındaki kentlerdeki yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları verilmiştir. Kentlerdeki yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranlarına bakıldığında, gıda yoksulluk oranı 2002 yılında 0,92 ile en yüksek seviyesine ulaşmış iken bu oran 2006 yılında 0,04 ile en düşük seviyeye ulaşmıştır. Yıllara bakıldığında gıda yoksulluk oranında bir dalgalanmalar yaşanmıştır. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranları 2003 yılında 22,30 ile en yüksek düzeyde iken, 2009 yılında 8,36 oran ile en düşük seviyeye gelmiştir. Kentlerde kişi başı harcaması günlük 1 doların altında olan kişi sayısı 2002 yılında 0,03 ile en yüksek seviyede iken 2003 ve 2004 yıllarında bu oran 0,01'e gerilemiştir. Diğer yıllarda ise kişi başı harcaması günlük 1 doların altında olan kişi sayısı bulunmamaktadır. Kişi başı harcaması günlük 2,15 doların altında olan kişi oranı 2002 yılında 2,37 ile en yüksek düzeydedir. Bu oran 2009 yılında 0,04 ile en düşük seviyeye gelmiştir. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısı 2002 yılında 24,62 ile en yüksek seviyededir. 2009 yılında bu oran 0,09 ile en düşük seviyeye gelmiştir. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısı sürekli olarak bir düşüş göstermiştir.

Tablo 4: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2009 (Kır)

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranları (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,46	0,01	0,02	0,04
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92
Harcama esaslı görel yoksulluk	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 4'te ülkemizde 2002-2009 yılları arasındaki kırdaki yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları verilmiştir. Kırdaki fert yoksulluk oranlarına bakıldığında gıda yoksulluğu oranının 2004 yılında 2,36 ile en yüksek düzeye ulaştığı 2008 yılında 1,18 ile en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranının en yüksek 2004 yılında 39,97 ile en yüksek düzeyde olduğu, bu oranın 2006 yılında 31,98 ile en düşük seviyeye gelmiştir. Kırdaki kişi başı harcaması günlük 1 doların altında olan kişi oranı 2002 yılında 0,46 ile en yüksek seviyeye yükseldiği 2003 yılında ise 0,03 ile en düşük seviyeye geldiği görülmektedir. Diğer yıllarda kişi başı harcaması 1 doların altına düşen kişi bulunmamaktadır. Kişi başı harcaması günlük 2,15 doların altında olan kişi oranı 4,06 ile en yüksek 2002 yılında iken, 2009 yılında en düşük 0,63'e düşmüştür. Kişi başı harcaması günlük 2,15 doların altında olan kişi oranı yıllara göre sürekli bir düşüş eğilimi göstermiştir. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi oranı en yüksek 2002 yılında 38,82'e kadar yükselmiş iken, bu oran en düşük 2009 yılında 11,92 oranlarına kadar düşmüştür. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi oranı da sürekli olarak bir düşüş eğilimindedir. Genel olarak bakıldığında kırdaki yoksulluk oranlarının kentteki yoksulluk oranına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı, Türkiye

Yöntemler	Yoksul Fert Sayısı (Bin Kişi)		
	2007	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık)	328	374	339
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	12.261	11.933	12.751
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	356	330	159
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	5.796	4.759	3.066
Harcama esaslı görelî yoksulluk	10.127	10.497	10.669

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 5’te Türkiye’deki yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı verilmiştir. En yüksek yoksul oranı 2008 yılında 374 bin kişinin açlık sınırında olduğu görülmektedir. 2007 yılında ise 328 bin kişinin açlık sınırında olduğu görülmektedir. 2009 yılında 12.751 kişinin yoksulluk içinde olduğu, ihtiyaçlarını karşılayamadığı ortaya çıkmıştır. Kişi başı harcaması günlük 1 doların altında olan kişi sayısı bulunmamaktadır. Kişi başı harcaması günlük 2,15 in altında olan kişi sayısı 2007 yılında 356 bin kişidir. Kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısı 2007 yılında 5.796 bin kişidir. Kişi başı harcaması günlük 2,1 doların altında olan kişi sayısına ve kişi başı harcaması günlük 4,3 doların altında olan kişi sayısına bakıldığında bütün yıllarda bir düşme eğilimi göstermektedir.

Tablo 6: Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk sınırları, Türkiye

Hanehalkı büyüklüğü	Açlık sınırı (TL)					Yoksulluk sınırı (TL)				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
1	91	105	122	127	141	244	283	341	365	396
2	138	159	185	192	213	368	428	515	552	599
3	174	201	233	243	269	466	540	651	699	759
4	205	237	275	287	318	549	638	767	825	896
5	235	271	313	328	363	627	728	874	944	1.025
6	261	301	350	365	404	697	809	976	1.050	1.140
7	287	331	382	401	444	766	889	1.066	1.153	1.252
8	311	359	414	435	482	831	965	1.154	1.251	1.358
9	331	387	446	465	515	884	1.040	1.242	1.336	1.451
10	351	404	471	495	548	938	1.088	1.313	1.423	1.545

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 6’da Türkiye’de hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk sınırları 2006-2010 yılları arasındaki dağılımları verilmiştir. Bir kişilik hanehalkının açlık sınırının en yüksek olduğu yıl 2010 yılında 141TL iken en düşük 2006 yılında 91 TL olarak gözlenmiştir. Ülkemizde hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça açlık sınırı da buna bağlı olarak artmaktadır. Yıllara göre açlık sınırı sürekli olarak artış göstermiştir. 2006 yılında yoksulluk sınırı 244 TL iken bu rakam 2010 yılında 396 TL olmuştur. Yoksulluk sınırı da aynı şekilde açlık sınırında olduğu gibi hanede yaşayan kişi sayısına bağlı olarak artmıştır. Hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça yoksulluk sınırı da yükselmektedir. Yıllara bakıldığında 2006 yılından 2010 yılına kadar yoksulluk sınırı yükselmiştir.

Tablo 7: Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları, Kent

Sektör	Fert Yoksulluk Oranı %							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,86	32,05	37,97	33,01
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85	10,12	9,70	9,71	9,63
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68	7,23	7,35	6,82	7,16

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 7’de Türkiye’de kentlerdeki hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları verilmiştir. Tarım sektöründe yoksulluk oranının en yüksek olduğu yıl % 40,88 ile 2004 yılında olmuştur. En düşük yoksulluk oranı ise 2009 yılında % 33,01’e kadar düşmüştür. Sanayi sektöründe yoksulluk oranının en yüksek olduğu 2002 yılında % 20,99 iken, 2009 yılında en düşük % 9,63 olmuştur. Hizmet sektöründe yoksulluk oranının en yüksek olduğu yıl 2002 yılında % 25,82 iken, en düşük % 7,16 ile 2009 yılında olmuştur. Hizmet sektöründe yoksulluk oranı 2009 yılı hariç diğer yıllarda sürekli düşme eğilimi göstermiştir.

Yoksulluk kavramının bir sorun alanı olarak görülmesi ve mücadele çalışmalarının başlatılması 16.yüzyıldan beri devam etmektedir. Toplumda kimlerin yoksul olarak adlandırıldığı, yoksul kişilerin işlevlerinin, toplumdaki yerlerinin neresi olduğu konusu sürekli olarak tartışma konularını meşgul etmektedir. Bu noktada yoksul kesimlerin acıma duygusuyla baş başa kaldıkları ya da toplumun diğer bireyleri gibi eşit haklara sahip olan bir bireyi olarak kabul edilerek bu konuda politikaların ve önlemlerin geliştirildiği tartışmaları öne çıkmaktadır. Son dönemde yapılan politikalar yoksul kesimi toplumun bir parçası olarak görmekte, yoksulluğun kriterlerinin neler olduğu konusuna açıklık getirmeye çalışmaktadır (Şener, 2010: 3).

4. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE KONUSUNDA GERÇEKLEŞTİRİLEN UYGULAMALAR

Geliştirilecek yoksullukla mücadele politikaları kişilerin insanca yaşamalarını sağlamak için gerekli ve önemlidir. Yoksul kişilerin refah düzeyini artırmaya yönelik politikalar toplumsal sorunların da azalmasını sağlayacaktır. Bu bakımdan yoksul kişiler için oluşturulan ulaşım, eğitim, sağlık gibi

alanlarda hizmetler yapmak bu kişiler için önemli olmaktadır. Yoksullukla mücadele konusunda GAP projesi çok önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak ülkenin ekonomik olarak büyümesi sağlanarak yoksulluğun önüne geçileceği kabul edilmektedir (Kızıler, 2018: 84).

Türkiye sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak kurum ve kuruluşlara sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler konusunda önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Sosyal yardım ve sosyal hizmetler konusunda en başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı akla gelmektedir. Son dönemde yapılan düzenlemeler sonucunda yapılan hizmetlerin tek çatı altında toplanması, hizmetlerin belli bir standarda kavuşturulması gibi nedenlerden dolayı bu bakanlık altında birleştirilmiştir. O yüzden konumuz açısından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı önem taşımaktadır. Ayrıca eğitim konusunda Milli Eğitim Bakanlığı’na sosyal yardımlar ile ilgili bazı görev ve sorumluluklar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun gereği olarak ihtiyacı olan öğrencilere sosyal yardım görevi yüklenmiştir. Yerel halka en yakın kurumlar olarak akla ilk gelen belediyeler sosyal yardım ve sosyal hizmetler konusunda önemli görevleri bulunmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre belediyelerin, çocuklara, gençlere, kadınlara, yaşlılara, engellilere ve dezavantaj grubunda olan kimselere belediye sınırları içerisinde sosyal yardım ve sosyal hizmet konusunda sorumlulukları bulunmaktadır. Ayrıca konumuz için önem taşıyan diğer bir kurum Vakıflar Genel Müdürlüğü’dür. Son dönemde yapılan değişiklikle Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren bu kurum sosyal yardımlar konusunda etkili hizmetler sunan bir kurum olarak kabul edilir. Çünkü Vakıflar Genel Müdürlüğü Kanunu’na göre sosyal yardım görevi sunmakla sorumlu kılınmıştır. Bu bakımdan sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler konusunda önemli sorumlulukları bulunan bu kurumların yapmış oldukları faaliyetleri incelemede fayda bulunmaktadır.

4.1. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Uygulanan Politikalar

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü görev yapan bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, ülkenin her tarafına ulaşabilmek ve ülke vatandaşlarına kısa sürede hizmet götürebilmek için illerde ve ilçelerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları oluşturulmuştur. Böylece ihtiyacı olan vatandaşın gerekli olan ihtiyaçları en kısa yoldan karşılanacaktır. Bu bakımdan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nün sosyal yardım alanında yürüttüğü faaliyetlere değinmekte yarar vardır.

Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi: Bu program TÜBİTAK ile yapılan işbirliği sonucu geliştirilen bir sistemdir. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi, toplam 22 kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği ve dayanışması sonucu oluşturulan, yardıma muhtaç kişilerin yaptıkları başvurularının alınması, başvuruda bulunan kişilerin sahip oldukları sosyo-ekonomik bilgilerinin sorgulanması, yapılan incelemeler sonucunda ihtiyacı olan kesimin belirlenmesi, yapılacak tüm maddi yardımların yapılabilmesi için bir elektronik muhasebe sisteminin oluşturularak, bütün faaliyetlerin gerçekleştirildiği bir sistemdir (SYGM, 2017).

Geliştirilen bu sistemle, yardım talebinde bulunan vatandaşların sosyo-ekonomik verileri incelenerek elektronik ortamda saklanmakta, Bu sistem üzerinden bütün başvurular kabul edilmekte, diğer kamu kurumlarının da mükerrer yardım yapmasının da önüne geçilmiş olmakta, böylece ihtiyaç sahiplerine ulaşma imkanı artmaktadır (SYGM, 2017).

Sosyal Yardım Bilgi Sistemi Projesi: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından, yapılacak yardımların ihtiyacı olan kişilere yapılması ve muhtaç olan kişilerin belirlenmesinde mükerrer olarak yararlanmanın önüne geçmek için oluşturulmuş bir projedir. Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS), diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla yapılan işbirliği neticesinde sosyal yardım talebinde bulunacak kişilerin başvurularının online olarak alınan, alınan bilgilerin veritabanında saklanması, diğer kurumlarla veri paylaşımını da sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir e-devlet uygulamasıdır (SYGM, 2017).

Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) ile, vatandaşlar online olarak herhangi bir ücret ödmeden kısa zaman içerisinde başvurularını yapabilmektedirler. Bu sayede yardıma ihtiyacı olan kesim, devlet tarafından belirlenmiş olacak, vatandaşlar diğer kamu kurum veya kuruluşlardan herhangi bir belge talep etmeden başvurma imkanlarına kavuşmuştur. Yardıma ihtiyacı olan vatandaşların ihtiyaçları daha kısa sürede gerçekleştirilme imkanına kavuşmakta, belki de en önemlisi gerçekten yardıma ihtiyacı olan vatandaşlar belirlenmektedir. Kamu kurumlarından vatandaşlar herhangi bir belge talebinde bulunmadıkları için hem zamanlarını daha iyi kullanacaklar, bürokratikleşme biraz olsun azalacaktır. Ayrıca Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) olmadan önceki dönem karşılaştırıldığında, daha önce vatandaşlar yardıma ihtiyacı olduklarını ispatlamak zorunda kalmaktaydılar ve kamu kurum ve kuruluşlarına bizzat giderek bazı belgeler toplamak zorunda kalıyorlardı. Vatandaşların bu başvuru sürecinde hem zaman kaybı olmakta hem de maddi olarak masrafları söz konusuydu. Bu nedenden ötürü bazı vatandaşlar tarafından caydırıcı olabilmekteydi. SOYBİS sistemi kullanılmadan önce kamu kurumları diğer kurumlarla birtakım yazışmalar yapmak zorunda kalıyorlardı. SOYBİS sisteminin kullanılmasıyla beraber hem vatandaşlar maddi olarak herhangi bir masraf ödemeyecekler hem de kamu kurumları gereksiz işlerden arındırılmış olmaktadır.

Alo Sosyal Yardım Hattı Projesi: Vatandaşların herhangi bir ücret ödmeden yardıma ihtiyaçları olduğu durumlarda ya da herhangi bir bilgiye gereksinim duydukları zaman ücretsiz arayarak ulaşabildikleri bir projedir. Bu projeye hem vatandaşların bilgilenme oranları artırılmakta hem de daha çok kişiye ulaşma imkanı sağlayarak fırsat eşitliği sağlamaktadır (SYGM, 2017). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yardıma muhtaç kesimlere yapılan yardımlar çeşitlilik göstermektedir.

Aile Yardımları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından ihtiyacı olan ailelere yılın belirli zamanlarında (Ramazan ayı ve Kurban Bayramı) zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması için yardımlarda bulunmaktadır. Yine ihtiyacı olan ailelere kış aylarında yakacak ihtiyaçlarını karşılamak için yakacak ve kömür yardımında bulunmaktadır. Yardıma ihtiyacı olan ailelerin çok kötü şartlarda yaşayanları tespit edilerek gerekli yardım yapılmakta, daha yaşanabilir bir ortam sağlanmaktadır (SYGM, 2017).

Eğitim Yardımları: Maddi olarak düşük imkanlara sahip olan vatandaşlar diğer vatandaşlara göre eğitim görme imkanları daha kısıtlı ve sınırlıdır. Bu bakımdan maddi imkanları bakımından düşük olan vatandaşlar eğitim konusunda geride kalmaktadır. Bu eksikliği gidermek için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eğitim konusunda daha dikkatli davranmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından her yıl ilköğretim ve lise çağındaki kişilere eğitimde kullanılmak üzere materyal yardımı yapılmaktadır. Ayrıca “Şartlı Eğitim Yardımı” uygulamasıyla, nüfusun en yoksul % 6 oranını oluşturan ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devamlılıklarını sağlamak koşulu ile maddi olarak annelere yardım yapılmaktadır (SYGM, 2017) .

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı: 2012 yılında kadınların sosyal hayat içerisinde yoksulluktan en fazla etkilenen kesim olması itibarıyla, kadınlara yönelik olarak yardım programları oluşturulmuştur. Eşleri vefat eden kadınlara, yaptıkları başvuru sonucu aylık düzenli olarak maddi yardımlar yapılmaktadır (SYGM, 2017).

Doğum Yardımı Uygulaması: 2015 yılında kabul edilen Kanun Hükmünde Kararnameye göre, doğum yapmış olan annelere sahip olduğu çocuk sayısına göre maddi yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımdan faydalanmak için herhangi bir belge şartı bulunmamaktadır (SYGM, 2017).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yardıma muhtaç ve çalışabilir durumda olan vatandaşların, işleri olmayan yardıma muhtaç vatandaşların hayata kazandırılmak ve hayata bağlanmak adına, çalışma hayatına katılmalarını sağlamak için bazı proje ve programları da bulunmaktadır. Bu programlar sayesinde yardıma ihtiyacı olan vatandaşlar kendi geçimlerini kendilerinin sağlamaları sağlanarak sosyal yardımların sürekli yararlanıcıları olmaktan çıkarılmaları sağlanmakta, hayata aktif bir şekilde katılarak ekonomik ve sosyal olarak iyileştirilme sağlanmaktadır.

4.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Uygulanan Politikalar

Milli Eğitim Bakanlığı’na 2684 sayılı “İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” ile Bakanlığa bağlı olarak ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin parasız yatılı veya burslu olarak okumalarına ilişkin bazı görev ve sorumluluklar verilmiştir. Ayrıca muhtaç durumda olan öğrencilere bu Kanun kapsamında bazı sosyal yardımlar da yapılması görevi verilmiştir. Ortaöğretim kurumlarında parasız yatılı olarak okuyacak veya imam-hatip ortaokulu ile ortaöğretim kurumlarında burs verilecek öğrenciler yapılacak merkezi sınav ile belirlenmektedir. Ayrıca parasız yatılı olarak kalan öğrencilere bazı sosyal yardımlar da yapılmaktadır.

4.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Kapsamında Belediyeler Tarafından Uygulanan Politikalar

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde belediyelere verilen görev ve sorumluluklar yer almaktadır. Bu maddeye göre; belediyeler, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yapmakla yetkili kılınmıştır. Yine bu maddeye göre; Büyükşehir belediyelerine ve 100.000’in üzerinde nüfusa sahip belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açma görevleri bulunmaktadır. Bunlar dışında kalan

belediyeler ise, sahip oldukları mali imkânlarını ve hizmet önceliklerine göre isterlerse konukevi açma görevi verilmiştir (md.14).

Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde Kent Konseyinin yerel halk için gerekli hizmeti verebilmesi için yetki ve sorumlulukları belirtilmiştir. 77. maddesinde ise, belediyenin sosyal hizmet ve sosyal yardımı sağlamaya yönelik programlar uygulama görevi verilmiştir.

Ayrıca belediyelerin sosyal yardım faaliyetleri olarak, yardıma muhtaç olan yaşlı vatandaşların barınmasını sağlamak için huzurevleri açmak, yaşlıların bakımı ve sağlık tedavileri için gerekli ilaç yardımları, yaşlılar için belediye otobüslerinin ücretsiz ya da daha az ücret ödemelerini sağlayarak çeşitli yardımlarda bulunma görevleri de bulunmaktadır. Muhtaç durumda olan çocuklar ve gençler için koruma evleri açma zorunluluğu getirilmiştir. Yardıma ihtiyacı olan özürülere yönelik olarak ücretsiz sağlık ve rehabilitasyon hizmetleri açmak, onlara her konuda danışmanlık yapmak için danışma merkezleri yapmak gibi bazı hizmetlerde bulunma zorunluluğu getirilmiştir (Çiçek, 2012: 98).

Belediyelerin sistemli bir yardım programları bulunmamaktadır. Bu yüzden belediyelerin sosyal yardım alanında hizmet verdikleri kişi sayıları ile ilgili, ülke geneli olarak, tam bir sayı bulunmamaktadır. Her belediye kendi belirledikleri kriterler doğrultusunda sosyal hizmetlerde bulunmaktadır. Her belediyenin sahip olduğu bütçe farklı olduğu için ülkede yürütülen sosyal yardım hizmetleri belediyeden belediyeye farklılık göstermektedir (İncedal, 2013: 113-114).

Yerel yönetim mevzuatlarında sosyal hizmetler konusuna yer verilmiştir. Ancak bu yetkiyi verirken maddeler halinde belirlemek yerine genel olarak yetkili kılınmıştır. Her belediyenin hizmetlerin ivedilik durumuna göre sosyal hizmetler alanında vatandaşlara hizmet verebileceği ifade edilmiştir (Çelik, 2014: 7-8).

4.4.Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Kapsamında Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Uygulanan Politikalar

Vakıflar Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak oluşturulmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kanunu'na göre, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevleri; yazılı belgelerde yer alan şartlara uygun olarak sosyal, kültürel ve ekonomik hayır hizmetlerini yerine getirmekle görevlendirilmiştir (md.36).

Bu noktada Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında yürütülen çalışmalar; aşevi ve kuru gıda yardımı hizmetleri, muhtaç aylığı verilmesi, burs hizmetleri verilmesi, vakıf evlerinin açılması gibi hizmetleri bulunmaktadır.

Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı Hizmetleri: Vakıflar Kanunu ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne ihtiyacı olan vatandaşların yeme-içme ihtiyaçlarını gidermek için uygun yerlerde aşevi açma yetkisi verilmiştir. Aşevi hizmetinin diğer adı imarettir. Yoksul vatandaşlara yiyecek yardımı yapılmak amacıyla açılan sosyal hizmetlerden biridir. Aşevi yardımıyla yoksul vatandaşlara adrese teslim edilmek üzere çeşitli

yardım paketleri oluşturulmaktadır. Böylece yoksul vatandaşlara kuru gıda yardımı yapılmaktadır (VGM, 2017).

Aşevi ve kuru gıda yardımından yararlanmak için sosyal güvencesi olmayan vatandaşlar, net gelirleri asgari ücret miktarından az olan vatandaşlar düzenli olarak bu yardımdan faydalanmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda uygun koşullarda olan vatandaşlar bu hizmetten yararlanmaktadır. Muhtaçlık durumunun ortadan kalkması ya da kişinin ölümü durumlarında aşevi yardımı kaldırılmaktadır (VGM, 2017).

Muhtaç Aylığı Hizmeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yoksul durumda olan vatandaşlara muhtaç aylığı verilmektedir. Muhtaç aylığı hizmetinden; anne ya da babası olmayan muhtaç çocuklar ve %40 ve daha üstü engelli vatandaşlar daha çok yararlanmaktadır. Ayrıca sosyal güvencesi olmayan, herhangi bir geliri bulunmayan, gelir getirici herhangi bir taşınmazı bulunmayan vatandaşlar da bu hizmetten yararlanabilmektedir (VGM, 2017).

Burs Hizmeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Vakıflar Kanunu ve Vakıflar Yönetmeliği gereği olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak resmi ilkokul, ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilere burs hizmetleri verilmektedir (VGM, 2017). Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından verilen burslar için her yıl okulların açıldığı ilk bir ay boyunca başvurular yapılmaktadır. Burs hizmetinden yararlanacak öğrenciler her yıl 9 ay boyunca bu hizmetten yararlanmaktadır (VGM, 2017).

5. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE KAPSAMINDA GETİRİLEBİLECEK ÖNERİLER

Yoksulluk sorunu tüm dünya ülkelerinin baş etmekle yükümlü oldukları konu olmakla birlikte Türkiye’nin de en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Etkili bir yoksulluğu azaltma politikası uygulayabilmek için uygulanacak politika ve stratejilerin birbirleriyle uyumlu ve tutarlı olması gerekmektedir.

Yoksulluğu azaltmada en öncelikli konu olarak eğitim konusuna gereken özen gösterilmelidir. Çünkü yoksulluğun en önemli nedenleri eğitimin yetersiz olmasıdır. Eğitimle yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk azalmakta; eğitim düzeyi azaldıkça yoksulluk artmaktadır. Eğitim sayesinde kişiler bilgi ve beceri kazanmakta, sahip oldukları bu bilgi ve becerileri kullanarak hem geçimlerini sağlamakta hem de istihdamı artırmaktadır. Bir ülkenin vazgeçilemez ve ikame edilemez unsuru olan insan unsuruna gereken önem, onun eğitim kalitesinin artırılmasıyla mümkün olmaktadır. Eğitim sayesinde kadınlar daha bilinçli olmakta, çocuklarını daha iyi yetiştirmekte, sağlık ve diğer sorunlara daha etkili çözümler üretmekte, ülkede meydana gelen gelişmeleri takip ederek daha duyarlı bireyler yetiştirmektedir.

Yoksullukla mücadelede eğitim konusunda okul çağına gelmiş tüm çocukların eğitim imkanından yararlanması sağlanmalı, bunun için gerekli altyapı çalışmaları, okul sayısı, öğretmen sayısı artırılmalıdır. Daha uzak ve kırsal bölgelere öğretmenlerin gitmesini sağlamak için farklı teşvik projeleri geliştirilmelidir. Eğitim ve öğretimin kalitesinin artırılması için eğitim-öğretimde uygulanacak

ve kullanılacak malzemeler gözden geçirilmelidir. Okullarda öğrencilere sunulan maddi ve manevi imkanlar artırılmalıdır. Daha çok kırsal kesimlerde kız öğrencilerinin okula devamlarını sağlamak ve arttırmak için aileyi de kapsayacak şekilde tedbirler alınmalıdır. Aileyi ekonomik olarak zora sokmayacak tedbirler geliştirilmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 3).

Yoksulluğu etkili bir şekilde azaltmanın diğer önemli yolu olarak sistemli ve kapsamlı bir şekilde uygulanan sosyal kalkınma politikalarıdır. Sosyal olarak dışlanan kişiler sosyal dışlanmaya maruz bırakılmamalıdır. Sosyal dışlanmayı önlemek için yoksul kişiler sosyal yardım ve hizmetlerden yararlandırılmalı, cinsiyetler arasında ayrımcılık yapılmamalı, geliştirilecek iyi politikalarla ekonomik olarak düşük düzeyde olan vatandaşların durumu iyileştirilmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 5).

Sosyal faaliyetler alanında faaliyet gösteren kurumlar arasında kurumsal birlikteliği sağlamak için önemli gelişmeler olmuştur. Sosyal faaliyet ve sosyal yardım alanında hizmette bulunan bazı kurumlar tek bir bakanlık altında toplanarak tek bir kalemde faaliyet gösterilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Hizmetlerin birliğini sağlamak için oluşturulmuş bu uygulama yeterli değildir. Çünkü halen kurumsal olarak sosyal yardım ve hizmetlerde bulunan ve bağımsız hareket eden birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu programların da birleştirilerek tek bir kurum altında toplanması hizmetlerin sunulmasında daha etkinliği ve verimliliği artıracaktır (İncedal, 2013: 123). Böylece daha çok yoksul kişilere ulaşılacak ve hizmetler adaletli bir şekilde yürütülecektir.

Yoksulluğu tanımlamada ve yoksullukla mücadele konusunda farklı göstergeler kullanılmaktadır. Ulusal düzeyde yoksulluğun bir resmini oluşturmak için nesnel gelir ve tüketim önlemleri ölçüt olarak kullanılabilir. Yoksullukla mücadele konusunda daha katılımcı ve nitel önlemler alabilmek için adem-i merkezîyetçilik ve yerelin güçlendirilmesi gerekir (Maxwell, 1999: 1).

Geliştirilecek iyi yönetim ilkeleriyle de yoksulluk azaltılabilir. Şöyle ki, uygulanacak iyi yönetim uygulamalarıyla yoksul kişilerin topluma kazandırılması sağlanabilir. Sunulan sosyal hizmetlerin yetersiz ve eksik sunulması durumunda yoksul kişiler olumsuz etkilenmektedir. Kamu kurumlarının sunmuş oldukları hizmetlerden yoksul kişiler daha çok etkilenmektedir. Kamu kurumları hizmetleri sunarken şeffaf hale getirilmeli, hesap verme sorumluluğu doğrultusunda hareket ederek herkese eşit şekilde hizmet götürmesi sağlanmalı, hizmetlerin sunumu konusunda yoksul kişilere de söz hakkı verilmeli, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde hareket edilmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 7).

Yoksul kişiler için sağlık hizmetlerinin sunumu ve finansmanı konusu önem arz etmektedir. Kötü bir sağlık yoksulluğun ortak bir sonucudur ve yoksulluk sağlıksızlığın bir sonucu olabilir. Bu yüzden politika ile uğraşan kişilerin sağlık alanındaki eşitsizliklerin belirlenerek ilgili kişilerin mutlak sağlık düzeylerine erişimlerinin sağlanması gerekir (Feachem, 2000: 1).

Engelli ve yaşlı kişiler yoksulluktan daha fazla etkilenebilmektedir. Bu yüzden engelli kişilerin gerek kamu kurumlarında gerek özel kurumlarda istihdamları sağlanmalı, bunu arttırmaya yönelik tedbirler alınmalıdır. Yaşlıların bakımı konusuna gereken özen ve önem gösterilmelidir. Gerek bakım evlerinde gerek huzurevlerinde bakımları sağlanmalı, sürekli olarak denetlenmelidir. Kötü bir davranışa veya

uygulamaya maruz bırakılmamalıdır. Böyle bir uygulamayla karşılaştıklarında hayata daha çabuk küsmekte ve daha olumsuz etkilenmektedirler. Oluşan bu olumsuzluğu tedavi etmek de çok daha uzun zamanı almaktadır.

Yoksullukla mücadele konusunda bir başka önemli konuyu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların iş hayatına katılımlarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Çoğu zaman, çalışmak isteyen kadınlar evde bakmakla yükümlü oldukları yaşlı ve engelli aile bireyi, çocukları yüzünden geri durmak zorunda hissetmektedirler. Bu bakımdan bakım tedbirlerinin geliştirilerek kadınların iş hayatına aktif katılımları sağlanmalıdır.

SONUÇ

Yoksulluk kavramının henüz üzerinde tam anlaşılmiş ve uzlaşa sağlanmış bir tanımı yoktur. Fakat buna rağmen yoksulluk kavramı geçmişten günümüze kadar dünyadaki ülkelerin gündemini de işgal eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğun çözülmesine yönelik olarak tek bir çözüm söz konusu değildir. Özellikle 1980 sonrası yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin artarak devam etmesi nedeniyle ülkeler artık yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak daha fazla çaba harcamakta ve daha fazla kaynak aktarmaktadır.

Ülkemizde bu konuda engelli kişilerin iş hayatında ve sosyal hayatta yaşam kalitelerini artırmaya yönelik olarak önemli gelişmeler olmuştur. Yine kadınların ve çocukların yoksulluktan daha fazla etkilenen kesim olması nedeniyle onların durumlarında önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ülkemizde yoksullukla mücadele konusuna daha fazla kaynak aktarma ihtiyacı doğmuştur.

Yoksulluk kavramı sadece ekonomik boyutları ve sonucu olan bir kavram olarak değil çok farklı boyutları olan bir kavram olarak kabul edilmektedir. Yoksulluğun azaltılmasına ya da önlenmesine yönelik olarak sadece devlet değil uluslararası faaliyet gösteren kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim birimleri sorumluluk üstlenmiştir.

Yoksullukla mücadele konusunda alınan tedbirler ve önlemlerle yoksulluk tam anlamıyla ortadan kaldırılsa da önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Yoksul kişiler toplumda aktif olarak rol almaya başlamış, kendi geçimlerini kendileri sağlayarak istihdama katkı sağlamıştır. Ayrıca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerçekleştirilen yerinde hizmet programları, Avrupa Birliği’nde yer alan yerellik ilkesinin başarılı bir şekilde uygulandığının bir örneğidir.

Ülkemizde son dönemde yoksulluk sorunu ile baş edebilmek için getirilen düzenlemeler daha çok günü kurtarmaya yönelik olduğu görülmektedir. Uzun dönemde yoksulluk sorunu ile mücadele edebilmek yerine daha çok getirilen çözümler sosyal yardım düzeyinde kalmaktadır. Yoksulluk sorunu sadece tek bir kurumun tek başına çözüme kavuşturacağı bir sorun alanı değildir. Bütün kurum ya da kuruluşların birlikte hareket ederek yoksulluğu önlemek yerine ortaya çıkmasını engelleyici, tedavi edici çözümler getirmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

Çelik, A. (2014). “Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Belediyesi Örneği”. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (1), s. 1-20.

Aktan, C. C. ve İstiklal, Y. V. (2002). “Yoksulluk, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

Aktan, C. C. (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

Bessler, D. A., (2002). On World Poverty: Its Causes and Effects, https://www.researchgate.net/publication/228799357_On_world_poverty_Its_causes_and_effects, Erişim Tarihi: 14.09.2019.

Buğra, A. (2013). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika. İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

Çiçek, E. (2012). Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Politikaları: Batı Akdeniz Örneği. Korza Yayıncılık, Ankara.

Daşlı, Y. (2018). “Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19 (2), s. 525-542.

Demirbilek, S. (2005). Sosyal Güvenlik Sosyolojisi. Legal Yayınevi, İzmir.

Dumanlı, R. (1996). “Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları”. DPT Uzmanlık Tezi, Haziran, Ankara.

Es, M. ve Güloğlu, T. (2004). “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği”. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, s. 79-93.

Feachem, Richard G.A. (2000). Poverty and Inequity: A Proper Focus For the New Century. Bulletin of the World Health Organization, https://www.scielosp.org/scielo.php?pid=S0042-9686200000100001&script=sci_arttext&tlng=en, Erişim Tarihi: 11.10.2019.

İncedal, S. (2013). “Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları.” Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

Gedikoğlu, G. (2015). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. Ankara Sanayi Odası, <https://www.yumpu.com/tr/document/read/5662429/turkiyede-yoksulluk-ve-yoksullukla-mucadele-ankara-sanayi-odas>, Erişim Tarihi: 18.10.2019.

Kızıler, N. (2018). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları,” www.jlecon.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=188, Erişim Tarihi: 19.12.2017.

Klugman, J. (2002). *A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Core Techniques and Cross-Cutting Issues*, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 1818 H Street, NW Washington, Erişim Tarihi: 18.10.2019.

Maxwell, S. (1999). *The Meaning and Measurement of Poverty*, Overseas Development Institute, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3095.pdf>, Erişim Tarihi: 19.12.2018.

Memiş, H. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (1), s. 144-161.

Sygm, (2017). <https://ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 18.12.2017.

Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu, Şubat.

Şengül, S. (2004). “Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi”. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şengür, M. (2011). “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikası Olarak Mikro Kredi (Eskişehir Grameen Bank Analizi)”. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). *Yoksulluk İstatistikleri*, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, Erişim Tarihi: 19.10.2019.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). “**Özel İhtisas Komisyonu Raporları**”. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OzellhtisasKomisyonuRaporlari.aspx>, Erişim Tarihi: 13.12.2017.

Vgm, (2017), <https://www.vgm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 18.12.2017.